

Üniversite Öğrencilerinin Covid-19 Salgını Dönemindeki Uzaktan Eğitim Deneyimine Yönelik Algıları

University Students' Perceptions of their Distance Education Experience during the Covid-19 Pandemic

Gökhan Savaş

Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi, Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, Ankara

Özet

Bu çalışmanın amacı, üniversite öğrencilerinin Covid-19 salgını dönemindeki uzaktan eğitim deneyimlerine ilişkin değerlendirmelerini ortaya çıkarmaktır. Tarama çalışması deseninde tasarlanan bu çalışma kapsamında çevrimiçi örnekleme tekniği kullanılarak 26 Nisan 2020 – 6 Mayıs 2020 tarihleri arasında Türkiye'nin her coğrafi bölgesindeki farklı üniversitelerden 3861 üniversite öğrencisinden çevrimiçi ortamda veri toplanmıştır. Çalışma kapsamında, öğrencilerin uzaktan eğitim ile ilgili görüşleri betimsel analizlerle sunulmuştur. Sonrasında, uzaktan eğitime odaklanma zorluğunda etkili olan değişkenlerin ki-kare testlerini içeren çapraz tablolar ile birlikte uzaktan eğitimin verimliliğini değerlendirmede etkili olan faktörlere ilişkin regresyon analizi sunulmuştur. Öğrencilerin büyük çoğunluğunun uzaktan eğitime odaklanma zorluğu yaşadıkları ve bunun cinsiyet, evde egzersiz yapma sıklığı ve üniversite türü ile ilişkili olduğu bulunmuştur. Öğrencilerin, uzaktan eğitimin verimliliğini değerlendirmede etkili olan faktörler arasında yaş, ailenin sosyo-ekonomik durumu, üniversite türü, aileyle birlikte yaşam, odaklanma sorunu, fiziksel aktivite sıklığı ve Covid-19'un negatif psikolojik etkileri yer almıştır.

Anahtar sözcükler: Covid-19, uzaktan eğitim deneyimi, üniversite öğrencileri, yükseköğretim.

Abstract

The aim of this study is to reveal university students' views of distance education delivered during the Covid-19 pandemic. This quantitative study designed as an online survey research collected data from 3861 university students from different universities in each geographical region of Turkey between April 26, 2020 and May 6, 2020. Student views of distance education are presented with descriptive analyses. Next, cross tables containing chi-square tests of the variables that affect the difficulty of focusing on distance education along with the regression analysis of the factors influencing the evaluation of the effectiveness of distance education are presented. It was found that the majority of the students have difficulty focusing on distance education, which is related to gender, frequency of physical activity at home, university type, and their majors. The factors that affect students' perceptions of the effectiveness of distance education include age, socio-economic status of their family, staying with the family during the pandemic, difficulties in focusing, frequency of physical activity, and negative psychological effects of Covid-19.

Keywords: Covid-19, distance education experience, higher education, university students.

Çin'in Hubei Eyaleti Wuhan şehrinde tespit edilen ve sebebi bilinmeyen pnömni (zatürre) vakalarıyla ilgili Dünya Sağlık Örgütü 31 Aralık 2019 tarihinde bilgilendirilmiştir (Sohrabi vd., 2020). Sonrasında yeni tip koronavirüsün yarattığı ve Covid-19 olarak adlandırılan salgın, çok kısa sürede tüm dünyayı etkisi altına almıştır. Dünya Sağlık Örgütü (WHO) tarafından 11 Mart 2020 tarihinde pandemi olarak tanımlanan Covid-19 salgını, Aralık 2020 ortası itibarıyla dünya genelinde 72 milyonun üzerinde insana bulaşmış ve yaklaşık 1 milyon 600 bin insanın hayatını kaybetmesine yol açmıştır (Worldometers, 2020).

Milyonlarca insanı etkisi altına alan ve ciddi sağlık sorunlarını beraberinde getiren salgın, aynı zamanda, eğitim ala-

nında da önemli değişimleri beraberinde getirmiştir. Dünya genelinde 165 ülkede 1.5 milyara yakın öğrenci, yaklaşık 63 milyon öğretmen yüz yüze eğitimlere ara vererek salgından ciddi ölçüde etkilenmiştir (UNESCO, 2020). Ülkemizde de tüm eğitim kurumlarında, gerekli tedbirler çerçevesinde yüz yüze eğitime 16 Mart 2020 tarihi itibarıyla 3 hafta süreyle ara verilmiştir (YÖK, 2020a). Akabinde 23 Mart Pazartesi uzaktan eğitim kapasitesine sahip olan bütün üniversitelerde dijital imkânlar ile uzaktan öğretim süreci başlamıştır (YÖK, 2020b). 23 Mart 2020 tarihinde aynı zamanda "YÖK Dersleri Projesi" kapsamındaki hazırlıklar tamamlanarak üniversiteler tarafından üretilen dijital ders içerikleri YÖK Dersleri Platformu (Yükseköğretim Kurumları Dersleri) adı verilen

İletişim / Correspondence:

Doç. Dr. Gökhan Savaş
Hükümet Meydanı No: 2,
Ulus, Ankara
e-posta: gokhan.savas@asbu.edu.tr

Yükseköğretim Dergisi / Journal of Higher Education (Turkey), 11(2 Pt 1), 309–320. © 2021 Deomed

Geliş tarihi / Received: Mayıs / May 29, 2020; Kabul tarihi / Accepted: Aralık / December 6, 2020

Bu makalenin atf künyesi / How to cite this article: Savaş, G. (2021). Üniversite öğrencilerinin Covid-19 salgını dönemindeki uzaktan eğitim deneyimine yönelik algıları. *Yükseköğretim Dergisi*, 11(2 Pt 1), 309–320. doi:10.2399/yod.20.744889

ORCID ID: G. Savaş 0000-0002-0681-0229

web ara yüzünde^[1] üniversite öğrencilerinin açık erişimine sunulmuştur (YÖK, 2020c). Bu dönemde yükseköğretimdeki gelişmeler son derece hızlı bir biçimde ilerlemiştir. Uzaktan eğitime başlanılan tarih olan 23 Mart 2020'den 3 gün sonra YÖK tarafından 2019–2020 eğitim ve öğretim yılı bahar döneminde derslerin artık yüz yüze yapılmayacağı ve dönemin uzaktan eğitimle tamamlanacağı bilgisi paylaşılmıştır (YÖK, 2020d). 1 Nisan 2020 tarihinde YÖK tarafından alınan yeni kararlar, Covid-19 salgını sebebiyle tüm eğitim seviyelerinde öğrenim gören öğrencilerin, talep etmeleri halinde 2019–2020 eğitim öğretim yılı bahar döneminde kayıtlarını dondurabilmesine imkân tanınmıştır (YÖK, 2020e).

Covid-19 salgını ile beraber, dünya genelindeki dijital dönüşüm daha yaygın olarak eğitim kurumu içerisinde yerini almış, eğitime ilişkin geleneksel olarak yürütülen yüz yüze dersler, bu süreçte yerini uzaktan eğitime bırakmıştır. Bu denli büyük ölçekli bir değişim, daha önce eğitim sistemimiz içerisinde deneyimlediğimiz bir husus değildir. Bu değişimle beraber üniversite öğrencilerinin uzaktan eğitime yaklaşımlarını sistematik olarak inceleyecek akademik çalışmalara ihtiyaç bulunmaktadır. Buradan hareketle, üniversite öğrencilerinin bu süreci nasıl deneyimledikleri önemli bir araştırma konusu olarak karşımıza çıkmıştır.

Bu çalışma kapsamında, “Türkiye’de üniversite öğrencilerinin Covid-19 salgını döneminde uygulanan uzaktan eğitim deneyimlerine ilişkin algıları ve bu algıların etkileyen faktörler/değişkenler nelerdir?” araştırma sorusuna cevap aranmıştır.

Üniversite öğrencileri açısından, özellikle YÖK başta olmak üzere ilgili kurum ve kuruluşlarımız bu konuda öncü oldukları ve aktif rol oynadıkları düşünüldüğünde, üniversite öğrencilerinin bu sürecin yönetimine ilişkin algıları da önem taşımaktadır.

Çalışmada öncelikle, Türkiye’de uzaktan eğitim ve öğrenci deneyimlerine ilişkin genel literatüre yer verilmiştir. Devamında, Covid-19 özelinde uzaktan eğitim konusundaki çalışmalar sunulmuştur. Çalışmanın bulgular kısmında ilk olarak arka plan bilgisi niteliğinde, çalışmaya katılmış üniversite öğrencilerinin salgına ilişkin yaklaşımları sunulmuş, sonrasında ise salgın dönemindeki uzaktan eğitim değerlendirmelerine yer verilmiştir.

Covid 19 Salgını ve Uzaktan Eğitim

Uzaktan eğitim genel olarak değerlendirildiğinde Covid-19 öncesinde de özellikle Endüstri 4.0 devrimi beraberinde daha geniş kesimlere ulaşmıştır. Bu durum, Türkiye açısından ele alındığında, mezun sayılarının artması üzerinden, eğitimde bir ölçüde fırsat eşitliğini sağlayıcı bir unsur olarak da değerlendiril-

ilmektedir (Kandemir, 2014). Ancak her bireyin aynı teknolojik imkânlarla sahip olmadığı ve dijital uçurumun özellikle bölgesel ve sosyo-ekonomik durum üzerinden önemli boyutlara varabileceği düşünülerek bu noktada temkinli yaklaşmak yararlı olacaktır. Nitekim her öğrencinin kişisel bir bilgisayara veya uzaktan eğitim için yeterli diğer imkânlarla sahip olamayabileceği ve bu nedenle de uzaktan eğitim algılarının farklılaşabileceği göz önünde bulundurulmalıdır. Bu açıdan, öğrencilerin uzaktan eğitim algılarını etkileyen faktörlerin başında kişisel bir bilgisayara sahip olma ve bilgisayar kullanma sıklığı gelmektedir (Kırali ve Alçı, 2016).

Uzaktan eğitimi yüz yüze eğitimden ayıran en önemli özelliklerin başında öğrencilerin mekân ve zaman bağımsızlıkları olmakla beraber, bunlar aynı zamanda bir sorun kaynağı da olabilmektedir (Bilgiç ve Tüzün, 2015). Yüz yüze eğitimdeki iletişimin bir benzeri uzaktan eğitim ortamında sağlanamadığı durumda öğrencilerin beklentileri karşılanamamakta ve öğrenciler kendilerini uzaktan eğitim ortamının dışında bulduklarını ifade etmektedirler (Bilgiç ve Tüzün, 2015). Öğrenciler uzaktan eğitim sürecinde derslerini nasıl öğreneceklerini ve çalışacaklarını bilmediklerini, dersin okutmanı/ dersi veren öğretim üyesi ve öğrenci arasındaki iletişimin ve etkileşimin yeterince sağlanmadığını ve uzaktan konu öğrenirken büyük zorluk çektiklerini belirtmişlerdir (Gök, 2015). Ayrıca öğrencilerin uzaktan eğitim derslerine motivasyonları da yeterince yüksek olmamaktadır. Uzaktan eğitimde öğrenme memnuniyeti öğrencilerin, dersi veren öğretim üyesi ve dersi alan diğer öğrencilerle etkileşim içerisinde olarak sosyal varlıklarının güçlenmesiyle, yani sosyal ve duygusal yönleri olan “gerçek” insanlar olarak algılanmalarıyla ilişkilidir (Horzum, 2015). Etkileşimin öğrencilerin memnuniyetini önemli ölçüde etkilediği ortaya koyulmuştur (Eom ve Wen, 2006). Çevrimiçi derslerin etkileşimli ve öğrenci merkezli olması gerektiği ve öğrencilerin bu uzaktan dersler üzerinde çok daha fazla kontrole ve bağımsızlığa sahip olduğunu anlamalarının önemi vurgulanmıştır (Berry, 2018). Öğrencilerin uzaktan eğitim memnuniyetlerini ve beraberinde başarılarını belirleyen temel faktörler arasında öğrencilerin bilgisayar/teknoloji kullanımına ilişkin bilgi birikimleri, uzaktan eğitimin faydasına ve esnekliğine yönelik öğrenci algıları gelmektedir (Sahin ve Shelley, 2008). Dersi veren öğretim üyesinin yönteminin uzaktan eğitimin başarısında önemli bir belirleyici olduğu bulunmuştur. İnternet bağlantısının kesilmesi ise öğrencilerin uzaktan eğitim sürecinde karşılaştıkları en önemli sorun olarak tespit edilmiştir (Özyürek, Bedge, Yavuz ve Özkan, 2016).

[1] Bkz. <https://yokdersleri.yok.gov.tr>

Daha önce de değinildiği üzere, gerek dünya üniversitelerinde gerek Türkiye'deki üniversitelerde Covid-19 salgını nedeniyle yüz yüze eğitimlere çok büyük oranda ara verilmiş ve uzaktan eğitimlere geçiş sağlanmıştır. Bu durum, ülkelerin bu alana yatırım yapmalarını ve teşvikler vermelerini, aynı zamanda öğrenciler ve öğretim üyeleri için uzaktan eğitimi öğrenmeyi ve aktif kullanmayı da bir zorunluluk haline getirmiştir (Adnan ve Adwar, 2020; Crawford vd., 2020; Toquero, 2020; Yamamoto ve Altun, 2020).

2020 yılında yayımlanan “Coronavirüs ve Çevrimiçi (Online) Eğitimin Önlenemeyen Yükselişi” başlıklı bir çalışma kapsamında farklı ülkeler üzerinden uzaktan eğitim çalışmalarının genel bir değerlendirilmesi sunulmuş ve uzaktan eğitimin artık yüz yüze eğitime bir alternatif veya destek olarak değil eğitimin önemli bir temel bileşeni olacağı vurgusu yapılmıştır (Yamamoto ve Altun, 2020). Covid-19 salgınının çok yeni bir toplumsal gerçeklik olarak hayatımıza girmiş olması nedeniyle bunun genelde yükseköğretime, özelde üniversite öğrencilerinin uzaktan eğitim süreçlerine olan etkileri üzerine çalışmalar (Karadağ ve Yücel, 2020) literatürde yerini almaya başlamıştır, ancak Covid-19'dan bağımsız bir şekilde, ilgili literatürde üniversite öğrencilerinin uzaktan eğitim deneyimlerine sıklıkla yer verilmiştir (Bayram, Peker, Aka ve Vural, 2019; Berry, 2018; Eom ve Wen, 2006; Eygü ve Karaman, 2013; Gök, 2015; Hannay ve Newvine, 2006; Horzum, 2015; Kırvalı ve Alcı, 2016; Martin ve Bolliger, 2018; Özyürek vd., 2016; Sahin ve Shelley, 2008; Tricker, Rangelcroft, Long ve Gilroy, 2001).

“Yeni Tıp Koronavirüs Pandemisi Döneminde Üniversitelerde Uzaktan Eğitim: Lisans Öğrencileri Kapsamında Bir Değerlendirme Çalışması” başlıklı güncel bir araştırma kapsamında, Covid-19 salgını döneminde lisans öğrencilerinin uzaktan eğitim uygulamalarına ilişkin memnuniyetleri incelenmiştir. 17.939 gibi oldukça yüksek sayıda bir öğrenci grubu üzerine gerçekleşen bu çalışma neticesinde, Covid-19 sürecindeki uzaktan eğitim sürecinde öğrencilerin genel olarak YÖK'ten memnuniyet duydukları, ancak üniversitelerinin/fakültelerinin yönetimlerinden ve özellikle dijital derslerin içeriklerine ilişkin materyallerinden memnuniyetsizlik duydukları bulunmuştur (Karadağ ve Yücel, 2020). Ders materyallerinin içeriğinin kalitesinin uzaktan eğitim için çok önemli olduğu (Tricker vd., 2001) düşünüldüğünde uzaktan eğitim veren öğretim elemanlarının bu noktaya çok daha özen göstermeleri gerekmektedir.

Covid-19 salgını sonrasında da uzaktan eğitimin, ikincil bir alternatif ya da yüz yüze eğitime katkı sağlama misyonu yerine, yükseköğretimin temel bileşenlerinden birisi haline dönüşebilme şansının olduğu düşünülmektedir (Yamamoto ve Altun,

2020). Bu açıdan öntümüzdeki yakın gelecek için, daha esnek ve yenilikçi dijital eğitim yöntemlerinin gelişme potansiyeli son derece yüksek olmaktadır (Crawford vd., 2020). Bu gelişmeler ve yükseköğretimdeki dönüşüm ışığında, Türkiye'de de uzaktan eğitim sisteminin altyapısının güçlendirilmesi, öğrenciler arasında bu eğitimlere erişimde fırsat eşitliğinin sağlanması ve aynı zamanda uzaktan eğitime uygun kaliteli müfredat geliştirilmesi son derece önemli görülmektedir (Can, 2020).

Yöntem

Araştırma Modeli

Uygulamalı bir nicel araştırma olarak tasarlanan bu çalışmada çevrimiçi tarama modeli kullanılmıştır. Bu kapsamdaki çalışmalar bir grubun belirli özelliklerini belirlemek için anket yazılım programları (Google Form, SurveyMonkeys gibi) aracılığıyla verilerin çevrimiçi toplanmasını amaçlayan çalışmalardır (Braun vd., 2020).

Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini Türkiye'de lisans ve üzeri eğitim gören üniversite öğrencisi olan 4 milyon 937 bin 169 kişi oluşturmaktadır (YÖK 2020f). Araştırmanın örneklemini, olasılığa dayalı olmayan örnekleme tekniğinden kolayda (uygun) örnekleme yöntemi kullanılarak ulaşılan 3681 lisans ve üzeri üniversite öğrencisi oluşturmaktadır. Kolayda örnekleme yönteminde araştırmacı, araştırmanın amacına uygun kişilere kolaylıkla ulaşabileceği örneklemelerden seçer (Gürbüz ve Şahin, 2016). Bu çalışmada da internet erişimi olup, ilgili anket formuna erişen üniversite öğrencileri bu kapsamda ele alınmıştır.

Çalışmaya katılan 3681 üniversite öğrencisine ilişkin tanımlayıcı bilgiler Tablo 1'de sunulmuştur. Buna göre, öğrencilerin %73.8'i kadın, %26.2'si de erkektir. Özellikle örneklemin olasılıklı örnekleme olmadığı ve web üzerinden anketin gerçekleştirildiği düşünüldüğünde bu dengesiz dağılımın normal olduğu söylenebilir. Bu dağılım üzerinden kız öğrencilerin ankette gösterdikleri ilginin daha fazla olduğu ve daha yüksek oranda katılım gösterdikleri düşünülebilir. Ancak yine de 1012 gibi bir sayıyla erkek öğrencilerin de çalışmada yer alması bu gruba ilişkin de kıymetli veriler sunmaktadır. Ayrıca çalışmanın doğrudan cinsiyet temelli farklılıkları inceleyen bir araştırma olmaması da bu anlamda bir sorun yaratmamaktadır.

En küçük katılımcı 16 yaşında iken en büyüğü 58 yaşındadır. Öğrencilerin yaş ortalaması 21.95'tir. Öğrencilerin çoğunluğunu %24.2 ile 1. sınıf öğrencileri oluşturmaktadır. Çalışmaya katılanların eğitim durumu sırasıyla; 2. sınıf öğrencileri (%22.7), 3. sınıf öğrencileri (%20.4), 4. sınıf öğrencileri (%20.3), yüksek lisans öğrencileri (%7.4), hazırlık öğrencile-

Tablo 1. Çalışmaya katılan öğrencilerin profili.

Değişken (n=3861)	Sayı	%
Cinsiyet		
Kadın	2849	73.8
Erkek	1012	26.2
Eğitim durumu		
Hazırlık	128	3.3
1. Sınıf	934	24.2
2. Sınıf	877	22.7
3. Sınıf	786	20.4
4. Sınıf	783	20.3
Yüksek lisans	287	7.4
Doktora	66	1.7
Üniversite türü		
Devlet Üniversitesi	3365	87.2
Vakıf Üniversitesi	496	12.8
Bölge		
Akdeniz	279	7.2
Doğu Anadolu	300	7.8
Ege	543	14.1
Güneydoğu Anadolu	78	2.0
İç Anadolu	1384	35.8
Karadeniz	497	12.9
Marmara	780	20.2
Üniversitelerde yüz yüze eğitime ara verildiği dönem aileyle beraber yaşama durumu		
Evet	3545	91.8
Hayır	316	8.2
Ailenin sosyo-ekonomik durumu		
Çok düşük	75	1.9
Düşük	550	14.2
Orta	2863	74.2
Yüksek	358	9.3
Çok yüksek	15	.4
	Ortalama	Standart sapma
Yaş	21.95	3.535

ri (%3.3) ve doktora öğrencileri (%1.7) şeklinde dağılmıştır. Öğrencilerin %87.2'si devlet üniversitelerinde, geri kalan %12.8'i de vakıf üniversitelerinde eğitim görmektedirler. Türkiye genelinde bu dağılımın devlet üniversiteleri için %92, vakıf üniversiteleri için %8 olduğu düşünüldüğünde (YÖK, 2020f), çalışma grubunun bu dağılıma benzer olduğu görülmektedir. Çalışmaya katılan öğrencilerin üniversiteleri Türkiye'nin 7 farklı bölgesine yayılmış durumdadır. Öğrencilerin üniversitelerinin çoğunluğu İç Anadolu (%35.8) ve Marmara (20.2) bölgelerinde yoğunlaşmıştır. Bu dağılım da Türkiye genelindeki dağılıma benzer nitelik göstermektedir. 2020 yılı itibarıyla Türkiye'deki üniversite öğrencilerinin %53'ü İç Anadolu Bölgesi'nde, %19'u da Marmara Bölgesi'nde yer almaktadır (YÖK, 2020f). Çalışmaya katılan öğren-

cilerin ayrıca %14.1'i Ege, %12.9'u Karadeniz bölgelerinde öğrenim görmektedirler.

Üniversiteleri, Doğu Anadolu, Akdeniz ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde olanların oranları sırasıyla %7.8, %7.2 ve %2 şeklindedir. "Üniversitelerde yüz yüze eğitime ara verildiği bu dönem ailenizle beraber mi yaşıyorsunuz?" sorusuna öğrencilerin %91.8'i evet cevabını vermiştir. Bu zorlu dönemlerde öğrencilerin tamamına yakınının evlerinde aileleriyle birlikte yaşadıkları görülmektedir. Öğrencilerin, ailelerinin sosyo-ekonomik durumlarını değerlendirmeleri istenmiş ve bu değerlendirme neticesinde %74.2 gibi büyük bir çoğunluğun ailesinin sosyo-ekonomik durumunun orta olduğu görülmüştür. Ailesinin sosyo-ekonomik durumunu çok düşük ve düşük bulanların oranı sırasıyla %1.9 ve %14.2 iken; yüksek ve çok yüksek bulanların oranı sırasıyla %9.3 ve %0.4 olarak karşımıza çıkmıştır.

Çalışmaya katılan öğrencilerin eğitim gördükleri alanlara bakıldığında en yoğun katılımın (%22.6) sağlık bilimlerinden, sonrasında da sosyal ve beşeri bilimlerden (%20.6) geldiği görülmüştür. Diğer alanlar sırasıyla eğitim bilimleri (%11.8), iktisadi ve idari bilimler (%11.6), mühendislik-mimarlık (%8.5), dini ilimler/ilahiyat (%4.6), fen bilimleri (%4.2), hukuk (%2.9), MYO (%2.9), spor bilimleri (%1.6), ve güzel sanatlar (%0.6) şeklindedir. Ayrıca, öğrencilerin %8.1'i diğer alanlarda okuduklarını belirtmişlerdir. Verilen cevaplara bakıldığında bu alanların da yoğunlukla iletişim ve turizm olduğu görülmüştür. Herhangi bir alana yığılma olmamakla beraber 12 farklı alandan öğrenci çalışmaya katılmıştır; bu da çalışmanın veri zenginliği açısından son derece önemlidir.

Veri Toplama Aracı

Bu çalışmada veri toplama aracı olarak anket kullanılmıştır. Anket çalışması, özellikle sosyolojik çalışmalarda en çok kullanılan veri toplama tekniğidir (Gökçe, 2018; Gürbüz ve Şahin, 2016). Anketler, çok sayıda insana inançları, algıları, tutumları, görüşleri, özellikleri ve davranışları hakkında sorular yönelterek doğası gereği istatistiksel bilgi üretmektedir (Gökçe, 2018; Gürbüz ve Şahin, 2016). Bu nedenle, bu çalışmada olduğu gibi bizzat bildirilen inançlar, algılar, tutum veya davranışlar hakkında bilgi edinmek istendiğinde anketler son derece uygun bir veri toplama aracıdır (Gökçe, 2018; Gürbüz ve Şahin, 2016). Hazırlanan soru formu internet üzerinden e-posta, Facebook ve Twitter aracılığıyla paylaşılmıştır. Türkiye'nin farklı illerindeki üniversitelerdeki 1000'in üzerindeki akademisyene e-posta gönderilerek çalışmanın daha fazla öğrenciye ulaşması sağlanmıştır. Çalışma 26 Nisan 2020 – 6 Mayıs 2020 tarihleri arasında gerçekleştirilmiş ve sonunda 3681 üniversite öğrencisinden veri elde edilmiştir. Rastlantısal örnekleme tekniği kullanı-

lan bir çalışmada bu sayının %99 güven düzeyi ve %2 hata payına denk geldiği düşünüldüğünde, bu çalışma için oldukça yüksek bir sayıya ulaşıldığı söylenebilir. Her ne kadar evrene ilişkin genellemeler yapılamayacak olsa da, bu denli yüksek bir örneklem üzerinden önemli birtakım bilgilerin elde edileceği de açıktır.

Çalışma kapsamında, “Covid-19’un Negatif Psikolojik Etkileri Ölçeği” hazırlanmıştır. Bu ölçek, aşağıdaki 7 maddeden oluşmaktadır:

- Derslerime odaklanmakta zorluk çekiyorum.
- Salgın sonrası psikolojim olumsuz yönde etkilendi.
- Daha çabuk sınırlenen bir kişiye dönüştüm.
- Uyku düzenim bozuldu.
- Ölüm korkum arttı.
- Aile içi ilişkilerim zayıfladı.
- Yakınlarımı kaybetmekten korkuyorum.

Ölçekteki her bir ifadeye ilişkin öğrenciler 5’li Likert ölçeğinde “Kesinlikle katılmıyorum= 1, Katılmıyorum= 2, Ne katılmıyorum ne katılmıyorum= 3, Katılıyorum= 4 ve Kesinlikle katılıyorum= 5” üzerinden 7 ila 35 arasında bir puan almışlardır. Cronbach alfa katsayısının 0.802 olduğu düşünüldüğünde ölçeğin güvenilir olduğu söylenebilir. Araştırma bilimsel etik kuralları çerçevesinde yürütülmüş ve 6698 sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanunu kapsamında araştırmaya katılanların e-posta adresleri de dahil olmak üzere kişisel kimlikleri hakkında hiçbir bilgi toplanmamıştır.

Veri Analizi

Çalışma sonucunda elde edilen veriler, SPSS.25 programı aracılığı ile analiz edilmiştir. Çalışma kapsamında öğrencilere sorulan 2 açık uçlu sorunun değerlendirilmesinde NVivo programından faydalanılmıştır. Tüm analizler bulgular kısmında sunulmuştur.

Bulgular

Çalışmaya katılan öğrencilerin Covid-19 ile ilgili yaklaşımları Tablo 2’de sunulmuştur. Buna göre, öğrencilerin %15.3 gibi yüksek bir oranı yakın çevrelerinde Covid-19’a yakalanan tanıdığı/tanıdıkları olduğunu belirtmiştir. Öğrencilerin akademik başarı ve motivasyonları açısından bu durumun son derece kritik öneme sahip olduğu söylenebilir.

Öğrencilerin, Covid-19’un nasıl ortaya çıktığına ilişkin ne düşündükleri sorulmuş ve oldukça yüksek bir oranda katılımcının (%52.2) Covid-19’un laboratuvar ortamında ortaya çıktığını düşündüğü görülmüştür. Çalışmaya katılan 3681 öğrencinin 3200’ü (%82.9) gibi çok büyük bir kısmı Sağlık Bakanlığının Covid-19 ile mücadelesini başarılı ve çok başarılı olarak değer-

■ **Tablo 2.** Çalışmaya katılan öğrencilerin Covid-19 ile ilgili yaklaşımları.

Değişken (n=3861)	Sayı	%
Yakın çevrenizde Covid-19’a yakalanan oldu mu?		
Evet	589	15.3
Hayır	3272	84.7
Covid-19’un nasıl ortaya çıktığını düşünüyorsunuz?		
Doğal yollardan	1727	44.7
Laboratuvar ortamında	2014	52.2
Diğer	54	1.4
Bilmiyorum/Kararsızım	66	1.7
Sağlık Bakanlığını Covid-19 ile mücadelede nasıl değerlendiriyorsunuz?		
Çok başarısız	43	1.1
Başarısız	104	2.7
Ne başarılı ne başarısız	514	13.3
Başarılı	1796	46.5
Çok başarılı	1404	36.4
YÖK’ün Covid-19 salgını ile ilgili aldığı tedbirlerden ne kadar haberdarsınız?		
Hiç haberdar değilim	77	2.0
Az haberdarım	400	10.4
Biraz haberdarım	1627	42.1
Çok haberdarım	1757	45.5
YÖK’ün Covid-19 kapsamında aldığı tedbirleri nasıl değerlendiriyorsunuz?		
Çok faydasız	128	3.3
Faydasız	354	9.2
Ne faydalı ne faydasız	994	25.7
Faydalı	1890	49.0
Çok faydalı	369	9.6
Bilgin yok	126	3.3
Resmî makamların, Covid-19 salgını sürecinde verdikleri bilgilere ne ölçüde güveniyorsunuz?		
Kesinlikle güvenmiyorum	202	5.2
Güvenmiyorum	498	12.9
Ne güveniyorum ne güvenmiyorum	1071	27.7
Güveniyorum	1622	42.0
Kesinlikle güveniyorum	468	12.1
Covid-19 ile ilgili bilgilerin ağırlıklı olarak takip edildiği kaynak		
Sosyal medya (Twitter, Instagram, Facebook)	2523	65.3
Görsel medya (TV)	1232	31.9
Yazılı medya (gazete)	99	2.6
İşitsel medya (radyo)	7	.2
“Covid-19 salgını çok abartılıyor” ifadesine katılım düzeyi		
Kesinlikle katılmıyorum	2062	53.4
Katılmıyorum	1221	31.6
Ne katılıyorum ne katılmıyorum	382	9.9
Katılıyorum	133	3.4
Kesinlikle katılıyorum	63	1.6

lendirmiştir. Çok başarısız olarak değerlendirenler %1.1 ve başarısız değerlendirenler %2.7 iken katılımcıların %13.3’ü Sağlık Bakanlığının Covid-19 ile mücadelesini ne başarılı ne başarısız bulmuştur.

Öğrencilerin, YÖK’ün koronavirüs salgını ile ilgili aldığı tedbirlerden haberdar oldukları bulunmuştur. Bu noktada yalnızca %2 gibi bir katılımcı hiç haberdar olmadığını belirtmiş-

tır. Katılımcıların %42.1'i biraz haberdar, %45.5'i de çok haberdar olduklarını ifade etmişlerdir. Öğrencilerin çoğunluğu YÖK'ün bu tedbirlerini faydalı (%49) bulmuştur. Ancak yine büyük bir oranda katılımcı (%25.7) da YÖK'ün Covid-19 kapsamında aldığı tedbirleri ne faydalı ne faydasız olarak değerlendirmiştir.

Çalışmaya katılan üniversite öğrencileri resmi makamların, Covid-19 salgını sürecinde verdikleri bilgilere güven duymaktadırlar. “Resmi makamların, Covid-19 salgını sürecinde verdikleri bilgilere ne ölçüde güveniyorsunuz?” sorusuna, öğrencilerin %42'si güveniyorum ve %12.1'i kesinlikle güveniyorum cevabını vermiştir. Bu süreçte resmi makamların verdikleri bilgilere kesinlikle güvenmeyenlerin ve güvenmeyenlerin oranı ise sırasıyla %5.2 ile %12.9'dur. Yine yüksek oranda bir katılımcının (%27.7) ne güveniyorum ne güvenmiyorum demesi dikkat çekicidir.

Üniversite öğrencilerinin Covid-19 ile ilgili bilgileri ağırlıklı olarak takip ettikleri kaynakların, tahmin edilebileceği üzere Twitter, Facebook, Instagram gibi sosyal medya kanalları (%65.3) olduğu görülmüştür. Diğer haber kaynakları arasında görsel basın (TV) %31.9 ile yer alırken yazılı medya (gazete: %2.6) ve işitsel medya (radyo: %0.2) oranları son derece düşüktür.

Çalışmaya katılan öğrencilerden, “Covid-19 salgını çok abartılıyor” ifadesine katılım düzeylerini belirtmeleri istenmiştir. Buna göre, çok büyük bir oranda katılımcı (%85) kesinlikle katılmıyorum ve katılmıyorum cevaplarını vermiştir. Buradan hareketle, üniversite öğrencilerinin Covid-19'u ciddiye aldıkları söylenebilir.

Çalışma kapsamında geliştirilmiş olan Covid-19'un Negatif Psikolojik Etkileri Ölçeği'ne ilişkin korelasyon matrisi Tablo 3'te sunulmuştur. İlgili ölçekten alınan yüksek puan, Covid-19'un olumsuz etkisinin arttığını göstermektedir. Bu noktada, ölçeğin ortalama değerinin 24.08 olduğu düşünüldüğünde (35 üzerinden), salgının üniversite öğrencilerini son derece olumsuz etkilediği söylenebilir.

Çalışmaya katılan üniversite öğrencilerinin uzaktan eğitim ile ilgili verileri Tablo 4'te sunulmuştur. Buna göre öğrencilerin tamamına yakını (%97.7) üniversitelerinde uzaktan eğitime geçiş yapıldığını belirtmişlerdir. Yalnızca 111 öğrenci (%2.9) üniversitelerinde uzaktan eğitime geçiş yapılmadığını ifade etmişlerdir. Öğrencilerin büyük bir kısmı (%59.9) Covid-19 salgını öncesinde devam edilen derslerin tümünü uzaktan eğitim şekliyle aldıklarını belirtmişlerdir. Bu derslerin çoğunu uzaktan eğitim şeklinde alanların oranı %20.6, bir kısmını uzaktan eğitim şekliyle alanların oranı ise %14'tür.

“Uzaktan eğitimler yerine yaz döneminde derslere kalındığı yerden devam edilmesi gerekirdi” ifadesine katılım düzeylerine bakıldığında, genel bir eğilim olmamakla beraber katılımların toplam oranı (%44.8) daha yüksek çıkmıştır. Öğrencilerin %85.3 gibi büyük bir çoğunluğu salgın sebebiyle üniversitelerde yüz yüze eğitimlere ara verilmesini doğru bir karar olarak düşünmektedirler. %7.5'lik bir kesimin bu konuda kararsız oldukları dikkat çekicidir.

Çalışmaya katılan öğrenciler arasında YÖK'ün tanıdığı kayıt dondurma hakkından yararlananların oranı %2.1 gibi çok düşük bir düzeydedir. Öğrencilerin çoğunluğu (%55.8) uzaktan (çevrimiçi) eğitimi takip edebilecek imkanlarını yeterli olarak değerlendirirken, bu imkânlarını yeterli görmeyenlerin oranı da

■ **Tablo 3.** Covid-19'un Negatif Psikolojik Etkileri Ölçeği maddeleri arası korelasyon matrisi.

	Derslerime odaklanmakta zorluk çekiyorum	Salgın sonrası psikolojim olumsuz yönde etkilendi	Daha çabuk sinirlenen bir kişiye dönüştüm	Uyku düzenim bozuldu	Ölüm korkum arttı	Aile içi ilişkilerim zayıfladı	Yakınlarımı kaybetmekten korkuyorum
Derslerime odaklanmakta zorluk çekiyorum.	1.000	.566	.481	.514	.261	.232	.352
Salgın sonrası psikolojim olumsuz yönde etkilendi.	.566	1.000	.600	.474	.407	.327	.359
Daha çabuk sinirlenen bir kişiye dönüştüm.	.481	.600	1.000	.472	.343	.410	.272
Uyku düzenim bozuldu.	.514	.474	.472	1.000	.270	.250	.323
Ölüm korkum arttı.	.261	.407	.343	.270	1.000	.301	.343
Aile içi ilişkilerim zayıfladı.	.232	.327	.410	.250	.301	1.000	.081
Yakınlarımı kaybetmekten korkuyorum.	.352	.359	.272	.323	.343	.081	1.000
Cronbach alfa: 0.802		Ortalama	Std. sap.	Min.	Max.	<i>n</i>	
		24.08	6.080	7.00	35.00	3861	

Tablo 4. Uzaktan eğitim ile ilgili veriler.

Değişken (n=3861)	Sayı	%
Üniversite genelinde uzaktan eğitime geçme durumu		
Evet	3750	97.1
Hayır	111	2.9
Covid-19 salgını öncesinde devam edilen derslerin ne kadarı uzaktan eğitim şekliyle alınıyor		
Tümü	2311	59.9
Çoğu	794	20.6
Bir kısmı	540	14.0
Hiçbirisi	216	5.6
"Uzaktan eğitimler yerine yaz döneminde derslere kalındığı yerden devam edilmesi gerekirdi" ifadesine katılım		
Kesinlikle katılmıyorum	902	23.4
Katılmıyorum	599	15.5
Ne katılıyorum ne katılmıyorum	630	16.3
Katılıyorum	635	16.4
Kesinlikle katılıyorum	1095	28.4
Salgın sebebiyle üniversitelerde yüz yüze eğitimlere ara verilmesini değerlendirme		
Doğru bir karar olduğunu düşünüyorum	3294	85.3
Yanlış bir karar olduğunu düşünüyorum	277	7.2
Kararsızım	290	7.5
YÖK'ün tanıdığı "kayıt dondurma hakkından" faydalanma		
Evet	80	2.1
Hayır	3538	91.6
Bilgim yok	243	6.3
Uzaktan (çevrimiçi) eğitimi takip edebilecek imkanları		
Çok yetersiz	327	8.5
Yetersiz	647	16.8
Ne yeterli ne yetersiz	614	15.9
Yeterli	1530	39.6
Çok yeterli	627	16.2
Uzaktan eğitim amacıyla en sık kullanılan araç		
E-posta	327	8.5
Öğrenci otomasyon sistemi	1788	46.3
Google Classroom	324	8.4
Skype	43	1.1
Zoom	1164	30.1
Diğer	16	.4
Yüz yüze eğitim dönemindeki ödev yüküne kıyasla uzaktan eğitim dönemindeki ödev yükü		
Daha az ödevim oluyor	273	7.1
Değişmedi aynı kaldı	892	23.1
Daha fazla ödevim oluyor	2562	66.4
Yüz yüze eğitime kıyasla uzaktan eğitim döneminde derslere ayrılan süre		
Daha az zaman harcıyorum	1767	45.8
Değişmedi aynı kaldı	613	15.9
Daha fazla zaman harcıyorum	1344	34.8

azımsanmayacak şekilde %25.3'tür. Uzaktan eğitim amacıyla öğrenciler tarafından en sık kullanılan araç %46.3 ile öğrenci otomasyon sistemidir. Çevrimiçi canlı ders verilebilecek platformlar arasında Zoom (%30.1) diğer uygulamalara kıyasla açık ara en sık kullanılan araç olmuştur.

Tablo 5. Uzaktan eğitime odaklanma zorluğu ve cinsiyet.

Uzaktan eğitime odaklanma zorluğu	Cinsiyet		Toplam	
	Kadın	Erkek		
Evet	f	2454	812	3266
	%	88.6	84.5	87.5
Hayır	f	317	149	466
	%	11.4%	15.5%	12.5
Toplam	f	2771	961	3732
	%	100.0	100.0	100.0

Pearson ki-kare: 10.789; $p=0.001$

Çalışmaya katılan üniversite öğrencilerinin Covid-19 salgını uzaktan eğitim dönemindeki ödev yüklerine ve ayırdıkları zamana ilişkin değerlendirmeleri sorulmuştur. Bu kapsamda, büyük çoğunluk (%66.4) yüz yüze eğitim dönemindeki ödev yüküne kıyasla uzaktan eğitim dönemindeki ödev yükünü daha fazla bulmuşken, yüz yüze eğitime kıyasla uzaktan eğitim döneminde derslere daha az zaman (%45.8) ayırdıklarını belirtmişlerdir.

Bu noktada öğrencilerin bir motivasyon eksikliğinden söz edilebilir. Nitekim %84.6 gibi çok yüksek oranda katılımı uzaktan eğitim sürecinde derslere odaklanmakta zorluk yaşadığını belirtmiştir. Buradan hareketle, uzaktan eğitime odaklanma zorluğu ile diğer bazı değişkenler arasında çapraz tablolar alınmış, ki kare testleri sunularak bu ilişkiler betimlenmiştir.

Tablo 5'te uzaktan eğitime odaklanma zorluğu ile cinsiyet arasındaki ilişki verilmiştir. Kız öğrencilerin erkek öğrencilere oranla daha fazla uzaktan eğitime odaklanma zorluğu çektikleri görülmüştür. Bu ilişki istatistiksel olarak ($p<0.001$) anlamlıdır. Üniversite öğrencilerinin, cinsiyet gibi demografik özelliklerinin uzaktan eğitime ilişkin algılarında etkili olabileceği ilgili literatürde de yer almıştır. Örneğin, 2019'da yayımlanan bir çalışmada, Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesinin farklı bölümlerinde eğitim gören öğrencilerin uzaktan eğitim dersine yönelik tutumları belirlenmeye çalışılmış ve çalışma neticesinde kadın katılımcıların erkeklere oranla uzaktan eğitim dersinin daha fazla avantaja sahip olduğunu düşündükleri bulunmuştur (Bayram vd., 2019).

Tablo 6'da uzaktan eğitime odaklanma zorluğu ve evde egzersiz arasındaki ilişkiye bakılmıştır. Fiziksel aktivitelerin öğrenmede olumlu etkilerine ilişkin birçok çalışma mevcuttur (Liu, Sulpizio, Kornpetpanee ve Job, 2017; Ratey ve Hagerman 2013; Ratey ve Loehr, 2011). Bu çalışma kapsamında da, öğrencilerin evde egzersiz yapmaları ile uzaktan eğitime olan odaklanmaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulun-

■ **Tablo 6.** Uzaktan eğitime odaklanma zorluğu ve evde egzersiz.

Uzaktan eğitime odaklanma zorluğu		Evde egzersiz yapma sıklığı						Toplam
		Hiç	Haftada birden az	Haftada bir	Haftada 2-3	Haftada 4-5	Her gün	
Evet	f	939	532	543	685	317	250	3266
	%	87.9	89.6	88.3	87.6	86.1	82.0	87.5
Hayır	f	129	62	72	97	51	55	466
	%	12.1	10.4	11.7	12.4	13.9	18.0	12.5
Toplam	f	1068	594	615	782	368	305	3732
	%	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

Pearson ki-kare: 12.011; $p=0.035$

muştur ($p=0.035$). Buna göre, öğrencilerin evde egzersiz yapma sıklığı arttıkça uzaktan eğitime odaklanma zorlukları azalmaktadır. Örneğin, evde hiç egzersiz yapmayan öğrencilerin %88'i uzaktan eğitime odaklanma zorluğu çekiyorken, bu oran her gün evde egzersiz yapanlar için %82 olmaktadır.

Uzaktan eğitime odaklanma zorluğu ve üniversite türü arasındaki ilişkiye de bakılmıştır (■ Tablo 7). Buna göre, devlet üniversitelerindeki öğrenciler vakıf üniversitelerindeki öğrencilere göre, daha yüksek oranda uzaktan eğitime odaklanma zorluğu yaşadıklarını belirtmişlerdir ve bu fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p=0.031$). Böyle bir sonucun ortaya çıkmasında, vakıf üniversitelerinin bu duruma daha hazırlıklı oluşları, mevcut alt yapılarının daha gelişkin olduğu düşünülebilir.

■ Şekil 1'de sunulduğu gibi, çalışmaya katılan öğrencilerden öğretim üyelerinin uzaktan eğitim verme yeterliliklerini 1: Çok yetersiz – 10: Çok yeterli üzerinden değerlendirmeleri istenmiş ve ortalama değer 5.03 olarak bulunmuştur. Bu çerçevede, öğretim üyelerinin yeterliliklerinin ortaya yakın değer-

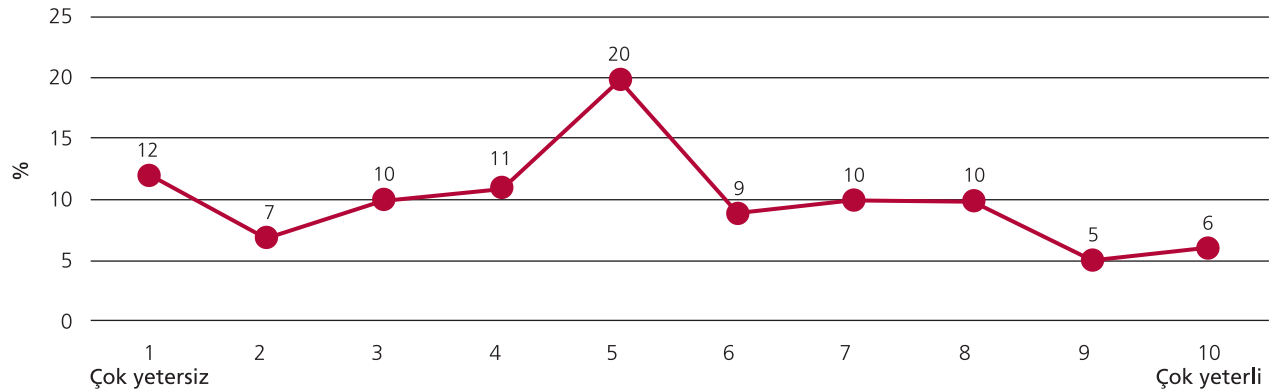
■ **Tablo 7.** Uzaktan eğitime odaklanma zorluğu ve üniversite türü.

Uzaktan eğitime odaklanma zorluğu		Üniversite		Toplam
		Devlet	Vakıf	
Evet	f	2864	402	3266
	%	88.0	84.5	87.5
Hayır	f	392	74	466
	%	12.0	15.5	12.5
Toplam	f	2771	3256	476
	%	100.0	100.0	100.0

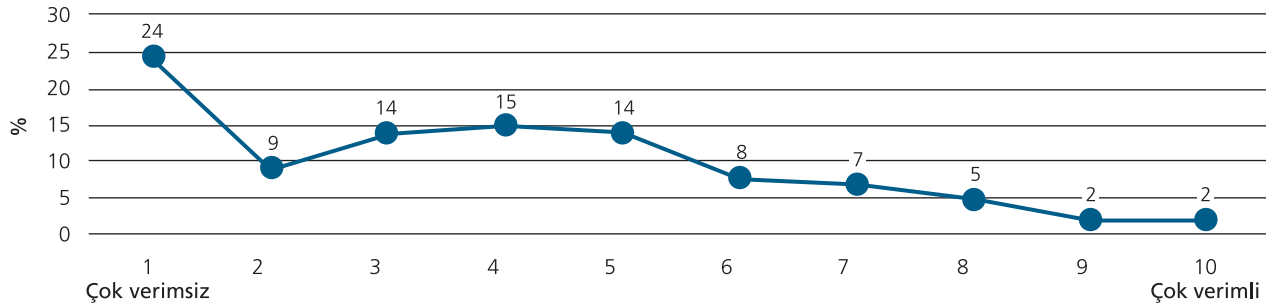
Pearson ki-kare: 4.674; $p=0.031$

lendirildiği, ne çok yeterli ne de çok yetersiz bulunduğu söylenemez.

Benzer biçimde, ■ Şekil 2'de görüleceği üzere çalışmaya katılan öğrencilerden, alınan uzaktan eğitimin verimliliğini 1: Çok verimsiz – 10: Çok verimli üzerinden değerlendirmeleri istenmiş ve ortalama değer 3.89 olarak bulunmuştur. Öğrenciler, ders aldıkları öğretim elemanlarını görece daha olumlu değerlendirenken alınan eğitimi verimsiz bulmuşlardır.

■ **Şekil 1.** Öğretim üyelerinin uzaktan eğitim verme yeterlilikleri.

■ Şekil 2. Alınan uzaktan eğitimin verimliliği.

Alınan uzaktan eğitimin verimliliğini değerlendirmede etkili olan faktörler ■ Tablo 8’de regresyon analizi sonuçları olarak sunulmuştur.

Buradan anlaşılacağı üzere, çalışmaya katılan üniversite öğrencilerinin alınan uzaktan eğitimin verimliliğini değerlendirmelerinde etkili olan faktörler arasında; yaş, ailenin sosyo-ekonomik statüsü, üniversite türü, aileyle birlikte yaşam, odaklanma sorunu, fiziksel aktivite durumu ve Covid-19’un olumsuz etkisi yer almaktadır. Bu faktörler arasında yaş, sosyo-ekonomik statü ve fiziksel aktivite, alınan eğitimin verimliliğini değerlendirmede olumlu yönde etki etmektedir. Şöyle ki, öğrencilerin yaşları, ailelerinin sosyo-ekonomik seviyesi ve fiziksel aktivite sıklığı arttıkça, uzaktan eğitimi daha verimli bulma olasılıkları da artmaktadır. Buna karşılık, devlet üniversitesine giden ve bu süreçte ailesiyle beraber yaşayan öğrencilerin, vakıf üniversitesine gidenler ile bu süreçte ailesiyle yaşamayanlara oranla uzaktan eğitimi daha verimsiz bulma olasılıkları yüksek çıkmıştır. Benzer şekilde, uzaktan eğitim sürecinde derslerine odaklanmakta zorluk yaşadığını belirtenler bu zorluğu yaşamayanlara göre daha yüksek olasılıkla uzaktan eğitimi verimsiz bulmaktadırlar. Ayrıca son olarak belirtilebilir ki, Covid-19’un Negatif Psikolojik Etkileri Ölçeği’nden yüksek puan alan öğrencilerin, daha düşük puan alanlara kıyasla uzaktan eğitimi daha verimsiz bulma olasılıkları yüksek çıkmıştır.

Çalışma kapsamında öğrencilere, “Uzak eğitim sürecine ilişkin söylemek istediklerinizi lütfen burada belirtiniz” seçeneği sunulmuştur. Bu kapsamda öğrencilerden 1742’si (%45) bu ifadeye ilişkin yorumlarını belirtmişlerdir.

Uzaktan eğitim ile ilgili görüş belirten öğrencilerin çoğunluğu (%22.94) uzaktan eğitimin faydalı ve verimli olmadığını vurgulamıştır. Örnek ifadeler şu şekildedir; “Gerçekten koca bir nesil olarak barcandık”, “Aşırı verimsiz”, “Benim için pek faydalı bir süreç olduğumu düşünmüyorum”, “Berbat ve verimsiz bir süreç”,

■ Tablo 8. Alınan uzaktan eğitimin verimliliğini değerlendirmede etkili olan faktörler.

	B	Std. hata	t	sig
(sabit)	4.594	.402	11.417	.000*
Kadın	.032	.082	.392	.695
Yaş	.083	.013	6.479	.000*
Sosyo-ekonomik statü	.441	.063	7.012	.000*
Eğitim	-.009	.031	-.276	.783
Devlet üniversitesi	-.591	.106	-5.588	.000*
Aileyle yaşam	-.331	.132	-2.505	.012*
Çevrede Covid19’a yakalanan	.015	.097	.153	.878
Odaklanma sorunu	-2.786	.112	-24.939	.000*
Fiziksel aktivite	.135	.022	6.242	.000*
Covid-19 olumsuz etkisi	-.039	.006	-6.362	.000*
n	3732			
R ²	0.230			

*p<0.05

“Çok verimsiz”, “Çok verimsiz geçiyor hiçbir şeyi anlamıyorum”, “Faydalı değil”, “Fazlasıyla verimsiz”, “Hiçbir faydası yok”. Öğrencilerin %15.51’i de bu süreçte özellikle fazla ödev yükü ve aşırı beklentilerden şikâyet etmişlerdir. Öğrencilerin uzaktan eğitim ile ilgili belirttikleri görüşler arasında sırasıyla odaklanma sorunu ve motivasyon eksikliği (%11.15), internet erişimi, bilgisayar gibi olanaklara sahip olmadaki eşitsizlikler vurgusu (%8.97) yer almıştır. Uzaktan eğitimi faydalı ve gerekli bulan öğrencilerin oranı ise %8.02’de kalmıştır. Uzaktan eğitim ile ilgili diğer görüşler arasında yazın derslerin telafisini isteme, yaz okulu açılması talebi (%6.96), süreçte yaşanan teknik altyapı sorunlarından şikâyet (%5.94), ders veren hocalara yönelik şikâyetler (%4.30) yer almaktadır.

Tartışma ve Sonuç

Covid-19 salgını beraberinde yükseköğretim alanında da ciddi köklü değişimler getirmiştir. Bunların başında da uzaktan eğitim gelmektedir. Uzaktan eğitimin daha önceki dönemlerde, yüz yüze eğitime kıyasla göz ardı edilen, yalnızca bir alternatif olarak değerlendirilen eğitim yöntemi olduğu söylenebilir (Can, 2020). Bu noktada da özellikle yakın zamanda, 24 Ocak 2020 Elazığ depremi sonrasında yaygın olarak kullanılmaya başlanan uzaktan eğitimin, Covid-19 salgını ile beraber temel bir öğrenme aracı haline geldiği görülmüştür (Can, 2020). Bu çalışmada, Türkiye’de her seviyedeki üniversite öğrencilerinin Covid-19 salgını döneminde aldıkları uzaktan eğitime ilişkin algıları ve değerlendirmeleri incelenmiştir. Bu kapsamda 3861 üniversite öğrencisinden çevrimiçi anketler üzerinden veri toplanmıştır.

Uzaktan eğitimin, Covid-19 salgını döneminde öğrencilerin ve öğretim üyelerinin sağlığını korumaya yardımcı olsa da, geleneksel öğrenme kadar etkili olmadığı söylenebilir (Adnan ve Adwar, 2020). Nitekim bu çalışma sonucunda da benzer bir durum ortaya çıkmıştır. Uzaktan eğitim, öğrencilerin büyük çoğunluğunun teknik ve ekonomik sorunlar nedeniyle internete erişemediği, gelişmekte olan ülkelerde istenen sonuçları vermemiştir (Adnan ve Adwar, 2020). Teknik ve ekonomik konuların yanı sıra öğrencilerin, öğretim üyesi ile olan etkileşim eksikliği ve geleneksel sınıf sosyalleşmesinin olmaması gibi başka zorluklar da yer almıştır (Adnan ve Adwar, 2020). Benzeri durumların Türkiye örneği için de geçerli olduğu söylenebilir. Özellikle öğrencilerin azımsanmayacak bir kısmının, uzaktan eğitimi takip edebilecek imkânlarının yetersiz oluşu, üzerinde ciddi durulması gereken bir konu olarak karşımıza çıkmıştır. Her öğrencinin bu noktada eşit fırsatlara sahip olmaması uzaktan eğitimin kalitesini ve öğrencilerin memnuniyetini etkilemiştir. Aynı zamanda, öğrenciler, uzaktan eğitim sürecinde derslere odaklanmakta zorluk yaşamışlardır. Bu zorluk da her öğrenci için aynı olmamaktadır. İlgili literatürle benzer şekilde, kız öğrenciler erkek öğrencilere (Gillis ve Krull, 2020) ve devlet üniversitesindeki öğrenciler vakıf üniversitesindekilere kıyasla uzaktan eğitime odaklanmakta daha büyük zorluk yaşamışlardır. Bu açıdan, üniversiteler tarafından, teknolojik kaynaklara sınırlı erişime sahip olanları belirlemek için öğrenciler arasında kapsamlı bir ihtiyaç değerlendirmesi yapılabilir. Böylelikle hangi öğrenci gruplarının bu konuda daha dezavantajlı oldukları tespit edilebilir ve bunlara yönelik neler yapılabileceğine ilişkin bir yol haritası geliştirilebilir.

Uzaktan eğitim içeriğinin miktarı, zorluğu ve uzunluğu, öğrencilerin akademik hazırlık ve çevrimiçi öğrenme davranışları özellikleriyle eşleşmemelerinin, öğrencilerin çevrimiçi öğ-

renmedeki düşük konsantrasyonu beraberinde getirdiği bilinmektedir (Bao, 2020). Bu çalışma da, öğrencilerin yüz yüze eğitim dönemindeki ödev yüküne kıyasla uzaktan eğitim döneminde daha fazla ödev yüklerinin olduğunu ancak derslere ayırdıkları sürenin bununla orantılı olarak artmadığını, aksine azaldığını ortaya çıkarmıştır. Bu noktada, diğer ülke örneklerinde de görüldüğü gibi (Husky, Kovess-Masfety ve Swendsen, 2020; Islam, Barna, Raihan, Khan ve Hossain, 2020; Rogowska, Kuźnierz ve Bokszczanin, 2020; Wang, 2020). Türkiye’deki üniversite öğrencileri de Covid-19’un hayatlarına getirdiği psikolojik olumsuzluklarıyla beraber kaygı bozukluğu, motivasyon, konsantrasyon kaybı ve odaklanma sıkıntısı yaşamaktadırlar. Bu nedenle, öğretim üyelerinin uzaktan işledikleri derslerin miktarını, içeriklerini ve zorluklarını öğrencilerin akademik düzeylerine, uzaktan eğitim dönemi koşullarına göre ayarlamaları büyük önem taşımaktadır. Sonuç olarak, öğrencilerin, uzaktan eğitime aktif ve etkili bir şekilde katılabilmelerini sağlamak için öğrencilerin kaygılarının çeşitli yollarla giderilmesi gerekmektedir (Bao, 2020). Nitekim öğrenciler bu süreçte, derslere odaklanmakta zorluk çekmişler ve psikolojileri son derece olumsuz yönde etkilenmiştir. Bu noktada, özellikle daha çabuk sinirlenen bir kişiye dönüşmeleri, uyku düzenlerinin bozulması ve yakınlarını kaybetmekten korkmaları uzaktan eğitimdeki başarılarını ve algılarını etkilemiştir. Özetle, çalışma kapsamındaki üniversite öğrencileri Covid-19 salgınının ilk döneminde almış oldukları uzaktan eğitime yönelik olumsuz bir algıya sahip olmuşlardır. Bu algının oluşmasındaki nedenler arasında, öğrencilerin psikolojik durumları ve Covid-19’un olumsuz etkisi olduğu düşünüldüğünde üniversitelerin bünyesinde bu süreçleri yönetecek ilgili psikolojik destek mekanizmalarının ivedilikle kurulması ve yaygınlaştırılması önemlidir. Uzaktan eğitime odaklanma zorluğu çeken öğrencilerin daha ziyade kız öğrenciler ve devlet üniversitelerindeki öğrenciler olduğu düşünüldüğünde bu grupları hedefleyen, bu gruplara özgü yaklaşımların oluşturulması önemlidir.

Öğrencilerin yaptıkları fiziksel aktivitelerin öğrenmede olumlu etkileri olduğu bir gerçektir (Liu, Sulpizio, Kornpetpanee ve Job, 2017; Ratey ve Hagerman 2013; Ratey ve Loehr, 2011). Bu açıdan çalışma kapsamında evde egzersiz yapan öğrencilerin uzaktan eğitime odaklanma konusunda daha az sorun yaşadıkları görülmüştür. Öğrencilerin bu yönde fiziksel aktivite sıklığını artırmaları gerektiği konusunda da üniversiteler tarafından resmi kanallarla önerilerde, bilgilendirici faaliyetlerde bulunulabilir.

Üniversite öğrencilerinin gerek öğretim üyelerinin uzaktan ders verme yeterliliklerini gerekse aldıkları uzaktan eğitime yönelik verimliliği son derece düşük değerlendirmiş olmaları da

üzerinde durulması gereken diğer önemli bir bulgu olarak karşımıza çıkmıştır. Bu noktada, başta YÖK olmak üzere tüm üniversitelerin bu ve ileride karşılaşılabilecek benzeri durumlara yönelik gerekli önlemleri almaları gerekmektedir. Bunların başında, öğretim üyelerine yönelik verimli bir uzaktan eğitim sürecinin nasıl olabileceğine ilişkin eğitici eğitimleri gelmektedir. Her öğretim üyesinin uzaktan eğitim deneyimine sahip olması ve böylesi bir acil durum karşısında tüm üniversitelerin uzaktan eğitime hızlı bir şekilde, yeterli hazırlıklarını tamamlayarak geçememiş olmaları öğrenciler açısından olumsuz bir durum oluşturmuştur. İleride karşılaşılabilecek benzer bir tabloya daha hazırlıklı olmak ve gerekli eylem planlarına sahip olmak tüm üniversiteler açısından son derece gerekli olmaktadır. Aynı zamanda, öğrenciler arasındaki cinsiyet, sosyo-ekonomik farklılıkların ve devlet üniversitesi-vakıf üniversitesi ayrımının, böylesi kritik dönemlerde öğrenciler üzerinde en az etkiye yol açması için fırsat eşitliğinin uzaktan eğitim koşulları için mutlaka gözden geçirilmesi ve sağlanması yönünde gerekli adımların atılması gerekmektedir. En genel açıdan bakıldığında, başta YÖK olmak üzere üniversitelerin uzaktan eğitim alt yapıları konusunda gerekli önlemleri almış olmaları önemlidir.

Covid-19 sürecinde yükseköğretim kapsamındaki çalışmalar henüz çok yeni olmakla birlikte, gelişen bir alan olarak karşımıza çıktığı söylenebilir. Bu açıdan, ilgili çalışma Covid-19 salgınında bir zorunluluk olarak ortaya çıkan uzaktan eğitime yönelik öğrenci algılarını, veriye dayalı bulgularla ortaya koyması açısından önemlidir. İlgili alanda çalışmalarda bulunacak araştırmacılar için, özellikle uzaktan eğitim sürecinde öğrenciler arasındaki fırsat eşitsizlikleri daha detaylı bir şekilde incelenebilir. Bu kapsamda da özellikle bölgesel (kır-kent) farklılıkları, engellilik durumu, dijital okur-yazarlık gibi faktörlerin rolüne de yer verilmesi önemli olacaktır. Aynı zamanda ilgili çalışmalarda, konunun diğer tarafının, yani öğretim üyelerinin de bakış açılarını almak, pandemi dönemindeki uzaktan eğitim algılarını ortaya çıkarmak önemli olacaktır. Bu bağlamda öğrenciler ve öğretim üyeleri arasında, uzaktan eğitime yönelik algılarındaki benzerlikler ve farklılıklar karşılaştırmalı olarak görülebilecektir.

Teşekkür

Çalışmanın anket sorularının hazırlanması sürecindeki katkılarından dolayı Doç. Dr. Senem Ertan'a; çalışmanın son halini okuyup katkı sunan Ecenur Alper ve Aysima Çalışan'a teşekkür ederim.

Fon Desteği / Funding: Bu çalışma herhangi bir resmi, ticari ya da kar amacı gütmeyen organizasyondan fon desteği almamıştır. / *This work did not receive any specific grant from funding agencies in the public, commercial, or not-for-profit sectors.*

Etik Standartlara Uygunluk / Compliance with Ethical Standards:

Yazarlar bu makalede araştırma ve yayın etiğine bağlı kaldığını, Kişisel Verilerin Korunması Kanunu'na ve fikir ve sanat eserleri için geçerli telif hakları düzenlemelerine uyulduğunu ve herhangi bir çıkar çakışması bulunmadığını belirtmiştir. / *The authors stated that the standards regarding research and publication ethics, the Personal Data Protection Law and the copyright regulations applicable to intellectual and artistic works are complied with and there is no conflict of interest.*

Kaynaklar

- Adnan, M., & Anwar, K. (2020). Online learning amid the COVID-19 pandemic: Students' perspectives. *Journal of Pedagogical Sociology and Psychology*, 2(1), 45–51.
- Bao, W. (2020). COVID-19 and online teaching in higher education: A case study of Peking University. *Human Behavior and Emerging Technologies*, 2(2), 113–115.
- Bayram, M., Peker, A. T., Aka, S. T., & Vural, M. (2019). Üniversite öğrencilerinin uzaktan eğitim dersine karşı tutumlarının incelenmesi. *Gaziantep Üniversitesi Spor Bilimleri Dergisi*, 4(3), 330–345.
- Berry, G. R. (2018). Learning from the learners: Student perception of the online classroom. *The Quarterly Review of Distance Education*, 19(3), 39–56.
- Bilgiç, H. G., & Tüzün, H. (2015). Yükseköğretim kurumları web tabanlı 26 uzaktan eğitim programlarında yaşanan sorunlar. *Açıköğretim Uygulamaları ve Araştırmaları Dergisi*, 1(3), 26–50.
- Braun, V., Clarke, V., Boulton, E., Davey, L., & McEvoy, C. (2020). The online survey as a qualitative research tool. *International Journal of Social Research Methodology*, doi:10.1080/13645579.2020.1805550
- Can, E. (2020). Coronavirus (Covid-19) pandemisi ve pedagojik yansımaları: Türkiye'de açık ve uzaktan eğitim uygulamaları. *Açıköğretim Uygulamaları ve Araştırmaları Dergisi*, 6(2), 11–53.
- Crawford, J., Butler-Henderson, K., Rudolph, J., Malkawi, B., Glowatz, M., Burton, R., ... Lam, S. (2020). COVID-19: 20 countries' higher education intra-period digital pedagogy responses. *Journal of Applied Learning ve Teaching*, 3(1), 9–28.
- Eom, S. B., & Wen, H. J. (2006). The determinants of students' perceived learning outcomes and satisfaction in university online education: An empirical investigation. *Decision Sciences Journal of Innovative Education*, 4(2), 215–235.
- Eygü, H., & Karaman, S. (2013). Uzaktan eğitim öğrencilerinin memnuniyet algıları üzerine bir araştırma. *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(1), 36–59.
- Gillis, A., & Krull, L. M. (2020). COVID-19 remote learning transition in spring 2020: Class structures, student perceptions, and inequality in college courses. *Teaching Sociology*, 43(4), 283–299.
- Gök, T. (2015). The evaluations of the college students' perceptions on distance education from the point of the technical and educational factors. *Turkish Online Journal of Distance Education-TOJDE*, 16(2), 84–93.
- Gökçe, B. (2018). *Toplumsal bilimlerde araştırma*. Ankara: Savaş Yayınevi.
- Gürbüz, S., & Şahin, F. (2016). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Hannay, M., & Newvine, T. (2006). Perceptions of distance learning: A comparison of online and traditional learning. *MERLOT Journal of Online Learning and Teaching*, 2(1), 1–11.

- Horzum, M. B. (2015). Interaction, structure, social presence, and satisfaction in online learning. *Eurasia Journal of Mathematics, Science and Technology Education*, 11(3), 505–512.
- Husky, M. M., Kovess-Masfety, V., & Swendsen, J. D. (2020). Stress and anxiety among university students in France during Covid-19 mandatory confinement. *Comprehensive Psychiatry*, 102, Article 152191.
- Islam, A., Barna, S. D., Raihan, H., Khan, N. A., & Hossain, T. (2020). Depression and anxiety among university students during the COVID-19 pandemic in Bangladesh: A web-based cross-sectional survey. *PLoS One*, 15(8), e0238162.
- Kandemir, O. (2014). Türkiye’de yükseköğretim düzeyinde uzaktan eğitim uygulamaları: Eğitimde fırsat eşitliği ve ekonomik kalkınma. *Turkish Studies*, 9(5), 1155–1176.
- Karadağ, E., & Yücel, C. (2020). Yeni tip koronavirüs pandemisi döneminde üniversitelerde uzaktan eğitim: Lisans öğrencileri kapsamında bir değerlendirme çalışması. *Yükseköğretim Dergisi*, 10(2), 181–192.
- Kıralı, F. N., & Alcı, B. (2016). Üniversite öğrencilerinin uzaktan eğitim algısına ilişkin görüşleri. *İstanbul Aydın Üniversitesi Dergisi*, 30, 55–83.
- Liu, F., Sulpizio, S., Kornpetpanee, S., & Job, R. (2017). It takes biking to learn: Physical activity improves learning a second language. *PLoS One*, 12(5), e0177624.
- Martin, F., & Bolliger, D.U. (2018). Engagement matters: Student perceptions on the importance of engagement strategies in the online learning environment. *Online Learning* 22(1), 205–222.
- Özyürek, A., Begde, Z., Yavuz, N. F., & Özkan, İ. (2016). Uzaktan eğitim uygulamasının öğrenci bakış açısına göre değerlendirilmesi. *Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(2), 595–605.
- Ratey, J. J., & Hagerman, E. (2013). *Spark: The revolutionary new science of exercise and the brain*. New York, NY: Little, Brown Spark.
- Ratey, J. J., & Loehr, J. E. (2011). The positive impact of physical activity on cognition during adulthood: A review of underlying mechanisms, evidence and recommendations. *Reviews in the Neurosciences*, 22(2), 171–185.
- Rogowska, A. M., Kuśniercz, C., & Bokszczyńska, A. (2020). Examining anxiety, life satisfaction, general health, stress and coping styles during Covid-19 pandemic in polish sample of university students. *Psychology Research and Behavior Management*, 13, 797–811.
- Sahin, I., & Shelley, M. (2008). Considering students’ perceptions: The distance education student satisfaction model. *Educational Technology and Society*, 11(3), 216–223.
- Sohrabi, C., Alsafi, Z., O’Neill, N., Khan, M., Kerwan, A., Al-Jabir A., ... Agha, R. (2020). World Health Organization declares global emergency: A review of the 2019 novel coronavirus (COVID-19). *International Journal of Surgery*, 76, 71–76.
- Toquero, C. M. (2020). Challenges and opportunities for higher education amid the Covid-19 pandemic: The Philippine context. *Pedagogical Research*, 5(4), em0063.
- Tricker, T., Rangecroft, M., Long, P., & Gilroy, P. (2001). Evaluating distance education courses: The student perception. *Assessment and Evaluation in Higher Education*, 26(2), 165–177.
- UNESCO (2020). *Teacher Task Force calls to support 63 million teachers touched by the COVID-19 crisis*. Erişim adresi <https://en.unesco.org/news/teacher-task-force-calls-support-63-million-teachers-touched-covid-19-crisis> (20 Mayıs 2020).
- Wang, C. (2020). The impact of COVID-19 on anxiety in Chinese university students. *Frontiers in Psychology*, 11, 1168.
- Worldometers (2020). *Covid-19 Coronavirus pandemic statistics*. Erişim adresi <https://www.worldometers.info/coronavirus/> (13 Aralık 2020).
- Yamamoto, G. T., & Altun, D. (2020). Koronavirüs ve çevrimiçi (online) eğitimin önlenemeyen yükselişi. *Üniversite Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 25–34.
- YÖK (2020a). *Koronavirüs (Covid-19) bilgilendirme notu: 1*. Erişim adresi https://www.yok.gov.tr/Sayfalar/Haberler/2020/coronavirus_bilgilendirme_1.aspx (20 Mayıs 2020).
- YÖK (2020b). *YÖK Başkanı Saraç üniversitelerde verilecek olan uzaktan eğitime ilişkin açıklama yaptı*. Erişim adresi <https://www.yok.gov.tr/Sayfalar/Haberler/2020/universitelerde-uygulanacak-uzaktan-egitime-iliskin-aciklama.aspx> (20 Mayıs 2020).
- YÖK (2020c). *YÖK dersleri platformu öğrencilerin erişimine açıldı*. Erişim adresi <https://www.yok.gov.tr/HaberBelgeleri/BasinDuyurusu/2020/yok-dersleri-platformu-erisime-acildi.pdf> (20 Mayıs 2020).
- YÖK (2020d). *Başkan Saraç’tan üniversitelerdeki uzaktan eğitim süreci ve YKS’nin yeni tarihine ilişkin basın açıklaması*. Erişim adresi <https://www.yok.gov.tr/Sayfalar/Haberler/2020/YKS%20Ertelemesi%20Bas%C4%B1n%20A%C3%A7%C4%B1klamas%C4%B1.aspx> (20 Mayıs 2020).
- YÖK (2020e). *YÖK’ten üniversite öğrencileri için kayıt dondurma ve erteleme hakkı*. Erişim adresi <https://www.yok.gov.tr/Sayfalar/Haberler/2020/erteleme-ve-kayit-dondurma-hakki.aspx> (20 Mayıs 2020).
- YÖK (2020f). *YÖK istatistikleri*. Erişim adresi <https://istatistik.yok.gov.tr/> (20 Mayıs 2020).

Bu makale Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivs 4.0 Unported (CC BY-NC-ND 4.0) Lisansı standartlarında; kaynak olarak gösterilmesi koşuluyla, ticari kullanım amacı ve içerik değişikliği dışında kalan tüm kullanım (çevrimiçi bağlantı verme, kopyalama, baskı alma, herhangi bir fiziksel ortamda çoğaltma ve dağıtma vb.) haklarıyla açık erişim olarak yayımlanmaktadır. / This is an open access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivs 4.0 Unported (CC BY-NC-ND 4.0) License, which permits non-commercial reuse, distribution and reproduction in any medium, without any changing, provided the original work is properly cited.

Yayıncı Notu: Yayıncı kuruluş olarak Deomed bu makalede ortaya konan görüşlere katılmak zorunda değildir; olası ticari ürün, marka ya da kuruluşlarla ilgili ifadelerin içerikte bulunması yayıncının onayladığı ve güvence verdiği anlamına gelmez. Yayıncının bilimsel ve yasal sorumlulukları yazar(lar)ına aittir. Deomed, yayınlanan haritalar ve yazarların kurumsal bağlantıları ile ilgili yargı yetkisine ilişkin iddialar konusunda tarafsızdır. / **Publisher’s Note:** The content of this publication does not necessarily reflect the views or policies of the publisher, nor does any mention of trade names, commercial products, or organizations imply endorsement by Deomed. Scientific and legal responsibilities of published manuscript belong to their author(s). Deomed remains neutral with regard to jurisdictional claims in published maps and institutional affiliations.